

เรื่องราวการทำงานที่เมืองนครศรีธรรมราช
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมพุทธิ ฐระเจน

ฟันที่เมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบกว้างใหญ่ อยู่ทางทิศตะวันออก บริเวณตอนกลางเป็นแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช นับเป็นที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของภาคใต้มาแต่อดีต ต้นน้ำลำธารที่เกิดจากเทือกเขา ตอนกลางไหลผ่านที่ราบหลายสายหล่อเลี้ยงที่ราบตะวันออก อีกทั้งปริมาณฝน จากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือสูงเกินกว่า ๑,๕๐๐ มม. ต่อปี ทำให้เหมาะสมกับการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ชาวเมือง นครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ใช้ชีวิตเป็นชาวนามาเป็นเวลายาวนาน

หลักฐานในใบบอกจากเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงการที่ราษฎรจะได้ที่ดินเพื่อการทำนาว่า

“แสน่าทำลงไว้ราชไม่จอง จะว่านาของตัวนั้นไม่ได้ ถ้าราชผู้ใดไม่มีนาทำ
ให้ราชไปขอจองนาจากข้าหลวงเสนา กรมการ กำนัน ถ้าข้าหลวงเสนากรมการ
กำนัน จองนาไว้แก่ราชนั้น ให้กำหนดต้นนาปลายนา ข้างเหนือ ข้างใต้ รุ่งวาง จำนวน
ให้ถูกต้องกันใบจองประทับตราให้ต้องกัน ให้ต้องกันทั้งสี่ดวง ถ้าราชทำเสียได้
เก็บเกี่ยวบ้าง ไม่ได้เก็บเกี่ยวบ้าง ให้ราชเจ้าของนาสาบานตัว ให้ว่าแต่ที่อันจริง.....”

นาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งอาศัยทำแต่น้ำฝนอย่างเดียว คือเป็นที่ดอน
ซึ่งน้ำท่าขึ้นไม่ถึง วิธีเก็บหางข้าว เรียกว่า “เก็บอย่างฟางลอย” คือกำหนดเอาท้องที่
ที่ได้ทำนาจริงๆ จึงต้องเสียหางข้าว ที่แห้งใดถึงจะเป็นนา ถ้าปีใดไม่ได้ทำ ก็ไม่ต้องเสีย
หางข้าว เอาตอฟางเมื่อเก็บข้าวแล้วเป็นที่สังเกต เก็บค่านาโดยวิธีนี้ จึงเรียกว่า
“นาฟางลอย”

ข้าหลวงเดินนา เมื่อสำรวจจำนวนนาเสร็จแล้ว ส่วนนาโคคู่ ออกหนังสือ
สำหรับที่ให้แก่เจ้าของ หนังสือนั้นเรียกว่า “ตราแดง” ส่วนหนังสือออกให้สำหรับ
นาฟางลอย เรียกว่า “ใบจอง”

หนังสือทั้งสองอย่างนี้ ให้กรรมสิทธิ์แก่เจ้าของที่ดินผืนกัน ที่นาซึ่งมีตราแดง
จะห้ามหรือไม่ห้ามเนื้อที่ประการใดก็ตาม ถ้าเจ้าของเสียหางข้าวอยู่แล้วก็มีสิทธิไม่ขาด
ส่วนใบจองนั้นถ้าเจ้าของไม่ทำเพียง ๓ ปี กรรมสิทธิ์ก็กลับเป็นของหลวง”

เมื่อ ร.ศ.๑๑๕ หรือ พ.ศ.๒๔๓๙ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรง
ราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้
เสด็จถึงเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ร.ศ.๑๑๕ ทรงกล่าวถึง
เรื่องการทำนาที่เมืองนครศรีธรรมราชไว้ว่า “ที่นานั้นมีทุกเมือง แตกต่างมากบ้างน้อยบ้าง
แต่เก็บค่านาไมใคร่จะได้เต็มตามสมควรด้วยเหตุหลายประการ ตามที่ได้ไต่สวนทราบ
เกล้าฯ นั้น คือ เมื่อแต่งข้าหลวงเสนาออกไปจากกรุงเทพฯ เก็บไมใคร่ทั่วถึง มีตัวอย่าง
เหมือนเช่นตำบลทะเลน้อย พรมแดนเมืองนครศรีธรรมราชต่อกับเมืองพัทลุง

ที่เหล่านั้นราษฎรไม่ได้เสียค่านามาหลายปี เพราะตัวข้าหลวงมักจะออกไปอยู่ครั้งหนึ่ง
ครั้งเดียวแล้ว แต่งเสมียนหนายอยู่ทำการแทนตัว ไม่มีความรู้และความสามารถพอแก่
การ บางทีก็เกิดเกี่ยงแย้งขึ้นกับกรมการ เลยเป็นถ้อยความรุงรัง เงินหลวงซึ่งควรจะได้
ก็เลยติดขัดไปด้วย บางเมืองที่มอบการเสนาแก่ผู้ว่าราชการเมืองๆ แต่งกรมการออกไป
เก็บอีกชั้นหนึ่ง ก็มักไปเกิดฉ้อฉลปิดบังพระราชทรัพย์ ด้วยไม่มีการตรวจตราจึงจ้องอัน
ใด ว่าโดยที่สุตวิธีเก็บเงินค่านาอย่างฟางลอยนั้นเอง ก็เป็นเรื่องที่พาให้เก็บยาก และ
ขาดประโยชน์ของหลวงโดยมาก ที่นาที่ดีมักจะมีผู้มืบรรดาคักดีหรือผู้มีทรัพย์จับจองหวง
ห้ามเอาไว้จนเกินกำลังที่จะทำได้ โดยเหตุว่าต้องเสียค่านาแต่เท่าที่ทำ ส่วนราษฎรที่จะ
ทำนาก็หาที่ยาก ด้วยที่ดินตกไปเป็นของคนมั่งมีเสียหมด จะทำก็ต้องเสียค่าเช่า ถ้าหาก
ไม่ก็ต้อง เสาะแสวงหาที่นาออกไปไกลถิ่นฐานบ้านเรือน ได้ความลำบากพาให้สิ้นอุสา
หะเสียโดยมาก ยังการที่เจ้าพนักงานจะประเมินรังวัดนา ก็เป็นอย่างยากที่สุดด้วยต้อง
ประเมินทุกปี แลเฉพาะต้องประเมินในเวลามืดซัง ปีหนึ่งมีไม่กี่เดือน การเดินรังวัดนา
ฟางลอยเหมือนกับการให้เจ้าพนักงานไปเที่ยวต่อตามการซื้อขาย เจ้าพนักงานจะเอา
มาก เจ้าของนาไม่ยอม เจ้าพนักงานก็ต้องออกแรง ลงเส้นกระแสนานสอบ ถ้าเจ้า
พนักงานไม่ยอมจะเหนื่อย ก็ต้องว่ากล่าวให้ราษฎรยอมตามประเมิน ราษฎรจะยอมก็ต่อ
เมื่อเห็นได้เปรียบที่เจ้าพนักงานประเมินต่ำกว่าเนื้อนาที่ทำจริง การเป็นดังนี้ก็เป็นธรรมดา
ที่จะประเมินต่ำกว่า เนื้อนาได้น้อย แลเก็บเงินได้น้อยกว่าที่ควรจะได้โดยจริง ถ้าหากว่า
เก็บเป็นนาคุโคได้ แม้เรียกเพียงไรละสิ่งเดียว ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อเป็นแน่ว่าเงินค่านา
จะขึ้นได้อีกสักเท่าหนึ่ง เพราะเมื่อข้าพระพุทธเจ้าแะที่บ้านนาบอน ได้เรียกไบน้าที่เจ้า
พนักงานทำให้ราษฎรมาตรวจดูหลายฉบับ ไม่ได้พบเลยแต่สักฉบับเดียวที่ปรากฏว่า
ราษฎรได้ทำนาถึงถึงจำนวนนาเดิม บางทีที่นาเดิม ๖ ไร่ คงเรียก ค่านาแต่ ๒ งาน
ก็มี การเป็นดังนี้ จึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การเรียกค่านาอย่างฟางลอยนี้มีโทษมาก"

